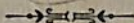

Պ Ա Յ Ք Ա Ր Ը
Հ. Բ. Ը. Մ Ի Ո Ի Թ Ե Ա Ն
Դ Է Մ

Գրեց՝

Յ Ո Վ Հ. Պ Օ Ղ Ո Ս Ե Ա Ն

(Խոբագրական յօդուածաշարք, հրատարակուած
Գահիրէի ԱՐԵՆ՝ օրաթերքին 1934 Նոյ. 21 - 27
րիւերուն մէջ:)

361
Պ - 79

Տպարան ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՂ Գահիրէ

1934

ՊԱՅԲԱՐԸ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍ՝

Ա. ՊԱՅԲԱՐԻՆ ԲՆՈՅԹԸ

Վերջին ամիսներս մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան գէմ «կոտորի պոյքար» մը սկսած է մղել դաշնակցական մամուլը, ընդհանուր կարգախօսի մը վրայ Նթէ ըսենք թէ այդ պոյքարը չլթայագերծող վարիչները «սրիկա-յութիւն» տիպոսով որակեցին Բարեգործականի կա-տարած ազգայէն գործը, կարելի է ենթադրել թէ պոյ-քարի համանուագին մասնակցող թերթերը ինչպիսի ո-գիով և ոճով ալ — զոր պիտի կրնայինք... «լսեմ» կո-չել ի հակառակէն — պատասխանեցին վերէն եկող մա-տի շարժումին Այսպէս, օրինակ, Սելանիկի «Հորիզոն»ը Նոյ. ամսոյ սկիզբը ԵՐԵՎ Խմբագրական յօդուած հրա-տարակեց ընդդէմ Հ. Բ. Ը. Միութեան Պէյրութի «Ազ-գակ»ը վերջին օրերս եօթը յօդուած դուրս տուաւ մե-կենոյն «Փոպրիգոյ»էն, որուն վրայ աւելցաւ այս թեր-թին 17 Նոյ.ի Խմբագրականը:

Ինչո՞ւ համար այս պոյքարը Ի՞նչ է անոր տուն տուող պատրուակը: Ի՞նչ է անոր նպատակը: Եւ ի՞նչ կրնար ըլլալ անոր արդիւնքը: Այս հարցումներուն կ'ուզենք պատասխանել աւարկայօրէն քննելով հարցը և ջանալով իւրաքանչիւր իր և գիր իր աւզը դնել: Որովհետեւ պոյքարի ընթացքին երեւան ընրուած պատճառաբանութիւնները ոչ միայն խաթարուած իր-զութիւններ, այլ խեղութիւրուած ճշմարտութիւններ են: Հողարէն մէկը յիշած. ըլլալու համար ըսենք, օրի-նակ, թէ «Ազգակ»ի յօդուածագիրը «Ո՞վ է Բարեգոր-ծականի թշնամին» խորագրով իր եօթը յօդուածներուն իբրեւ եզրակացութիւն և իր հարցումին իբրեւ պա-

(*) Խմբագրական յօդուածաշարք, հրատարակուած Գահիրէի «ԱՐԵՆ» օրաթերթին 1934 Նոյ. 21—27ի թիւերուն միջ:

տասխան՝ կը յայտարարէր սա «Ճշմարտութիւն»ը, թէ Բարեգործականի թշնամին . . . Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնն է :

Եթէ համբերատարութեամբ կարդացինք այդ բոլորը, չէինք կրնար լսել, սուանց մեղակից ըլլալու թշնամանքի մը որ կայ իրականին մէջ ոչ միայն այսօր, այլ Հ.Բ.Ը.Մ իութեան հիմնուած օրէն իսկ և որ քանիցս քողակերծուած և խորանուած է, ըստ արժանւոյն, «Արեւ»ի սիւնակներուն մէջ : Ուրեմն պաշտպանողական մը չէ որ պիտի փորձենք ո՛չ Հ. Բ. Ը. Մ իութեան համար, որուն զարծը շատ բարձր կը մնայ այս նոր պայքարին ալ հասողութենէն, և ոչ ալ մեզի համար, որ այս հայրենանուէր և ազգօգուտ հաստատութեան մասին մեր սնվեասպահ և անխախտ բարեկամութեան նոր ապացոյցները թողու պէտքը չունինք :

Հ. Բ. Ը. Մ իութեան դէմ մղուած նոր պայքարին բնոյթը ո՛րն է, ինչ որ է Հ. Յ. Գաշնակցութեան այժմ մղած միւս բոլոր պայքարներուն բնոյթը : Այս պայքարն ալ միեւնոյն հոգեբանութեան, միեւնոյն ըմբռնումի արդիւնք է : Ինչո՞ւ Հ. Յ. Գաշնակցութիւնը կը պայքարի Հայաստանի ներկայ կառավարութեան դէմ . — Որովհետեւ այս կազմակերպութիւնը հոգեբանօրէն իրմէ դուրս իշխանութիւն և հեղինակութիւն չի ճանչնար, և ո՛վ որ Հայաստանի ներկայ կառավարութեան—որ ո՛րն չի հոգեբանութեամբ օտար է իրեն—համակրանք կը յայտնէ, ատով իսկ իր վրայ կը հրաւիրէ հակառակութիւն և նախասինք : Ինչո՞ւ համար Հ. Յ. Գաշնակցութիւնը հակառակ է Հայաստանեայց եկեղեցիին և անոր նախնապետութեան . — Որովհետեւ անիկա չենթարկուիր իր հրամանին և իրեն գործիք չի դառնար : Ինչո՞ւ համար Հ. Յ. Գաշնակցութիւնը կը պայքարի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան դէմ . — Որովհետեւ այս կուսակցութիւնը չի բաժնուիր քաղաքակրթական համոզումները և իր գործերակերպը

զանէ հայ հայրենիքի և հայ ժողովուրդին շահերուն համար իսկ Հ. Յ. Գաշնակցութեան ղեկավարները չեն հանդուրժեր ոչ միայն իրենցմէ դուրս հեղինակութեան մը, այլ՝ իրենցմէ դուրս կամ հակառակ կործիքի ալ : Պատիկ բռնապետներու խումբ մը, որ կ'ուզէ տիրուպետել, այժմ արտասահմանի մէջ, — ինչպէս երեկ էր Հայաստանի մէջ — առանձինն և անսահման կերպով : Վերջերս այս խումբին պատկանող խիկար մը Բարիզի «Յառաջ»ին մէջ կ'առաջարկէր արտասահմանի հայութիւնը միացնել Հ. Յ. Գաշնակցութեան բացարձակ սիրակալութեան ասկ : Այսինքն անոր իշխանութեան և հեղինակութեան ենթարկել ամէն ինչ :

Ամէն պարագային, սիրակալութեան ախտէն բռնուած բուն մը արկածախնդիրներ, Բարիզի իրենց վերջին ընդհանուր ժողովէն յետոյ, ընդհանուր յարձակողական մը հրամայեցին բոլոր ճակատներու վրայ : Աթէնքի դաշնակցական թերթը այդ հրամանը կը փոխանցէր շարքայիններուն իր 933 Մարտի թիւերէն միոյն մէկ խմբադրական յօդուածին մէջ, ըսելով մօտաւորապէս հետեւեալը . «Տասը տարիէ ի վերկառուեցանք? համայնավարներու դէմ, ասոք տարի ալ պիտի կուսինք աղա-բաշտ-բոշաներու դէմ, մեր կրակը ուղղելով Բարեգործականին, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան, ՀՕԿճիին, Պլօքճիին դէմ, և պիտի քար ու քանդ բնենք Բարեգործականի գրասենեակները, «Արեւ»ի, «Պայքար»ի ու «Ապագայ»ի խմբագրատունները» և այլն : Բարեգործականի գրասենեակները «քար ու քանդ ընելու» որոշումը Բարիզի մէջ արուած պահուն ասկաւին գործադրութեան չէր դրուած Հ. Բ. Ը. Մ իութեան կրթական նոր ծրագիրը : Ուրեմն պատրուակը որ այժմ առաջ կը քշուի, Բարեգործականի դէմ «կատաղի պայքար» մղելու համար, լոկ պատրուակ է : Իրականութիւնը այն է, որ Բարեգործականի դէմ եւս «կրակ բանալու» որոշումը արուած էր ճիշդ այն ատեն, երբ

«կրակ բանալ»ու կամ «գոնակ շարժել»ու որոշում արուած էր Հայաստանեայց եկեղեցիին և Դաշնակցութեան սաջևե գլուխ չծող հայ եկեղեցականներուն դէմ, երբ ահարեկումի ենթարկելու որոշումը արուած էր Դաշնակցութենէն բաժնուած ու սնոր դէմ պայքարող նախկին ընկերներու դէմ, որոնց պիտի հետեւէին ուրիշ կուսակցութեանց պատկանողներ եւս, ըստ կարգի և անդիս:

Ուրեմն այն «կատաղի պայքար»ը որ մեր աչքին սաջևե կը պարզէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մտմուլը, Բարեգործականի դէմ պիտի մղուէր եթէ նոյնիսկ այս հաստատութիւնը իր կրթական ծրագիրը մշակած և գործադրութեան դրած չըլլար: Ինչպէս որ «եռագոյն»ը պատրուակ եղաւ լոկ Հայաստանեայց եկեղեցիին և հայ եկեղեցականութեան դէմ գրոհ տալու համար, կրթական ծրագիրին գործադրութեան պայմաններն ալ ուրիշ պատրուակ մը եղան վարպետրէն քողարկելու համար այն նպատակը, զոր կը հետապնդէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, քայքայել փորձելու համար Բարեգործականը: Սերանիկի դաշնակցական թերթին «Հորիզոն»ի խմբագիրը, 2 Նոյեմբեր թիւով կ'ըսէր. «Ով որ կը գրէ ու կը խօսի Բարեգործականի դէմ, կատարած կ'ըլլայ խղճի պարագ մը հայ ժողովուրդի նկատմամբ»: Նոյն թերթին 4 Նոյ.ի խմբագրականին մէջ կ'ըսուի. «Բարեգործականի դէմ և ճշմարտապէս? բարեգործական գեանի վրայ պէտք է ճակատեցնել այնպիսի ոյժ մը, այնպիսի կազմակերպութիւն մը, որ կարենայ չէզոքացնել, բարեսիրութեան պիտակի տակ այդ կազմակերպութեան սարքած գարշելի դաւերը»: Իսկ ո՞րն է այդ «ուժ»ը, այդ «ճշմարտապէս բարեգործական? կազմակերպութիւնը»: «Հորիզոն» և իր համհարզները՝ Պատիւնէն Պէյրուսթ՝ կը պատասխանեն. — «Համազգային»ն է այդ, «Հայ Կարմիր Խաչ»ն է այդ:

«Համազգային» և «Գիտութեան Խաչ» կամ «Հայ

Կարմիր Խաչ»: Անո այն կազմակերպութիւնները, որ պէտք է կանգնուին Բարեգործականի... աւերակներուն վրայ: Իսկ «Համազգային» և «Կարմիր Խաչ» զուտ դաշնակցական հիմնարկութիւններ են, միմիայն Դաշնակցութեան նպատակներուն ջուր — կամ աղբար — հասցնելու համար:

Ասիկա պէտք է գիտնալ սոնէ սաջև, հասկնալու համար Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ չղթայազերծուած ներկայ «կատաղի» պայքարին բո՛ւն պատճառը:

Բ. ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԶԵԻԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ մղուող պայքարը, ըսինք, իր բնոյթով նոյնանման է Հայաստանի եւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դէմ մղուող պայքարին: Պայքարին ձեւն ալ, հետեւաբար նոյնը պիտի ըլլար:

Արդարեւ, Դաշնակցութեան ղեկավարները իբրեւ մղիչ ազդակ ունէին Բարիզի իրենց վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, այն միտքը թէ կամ պէտք է ինքնիշխան հիւսն գաղութներու մէջ և կամ զանոնք պէտք է ստեղծուելոյ ընդհ. Այսպէս էր որ երբ ստիպուեցան հրաժարիլ Հայաստանի մէջ հիւսել, սնունք բանկցուցին փետրվարեան «սպասմամբութիւն»ը, իրենց օգնութեան կանչելով Դարապէրի բանակը: Արտաստանմունի մէջ ևս միեւնոյն մարդիկը պիտի բանկցնէին «քաղաքացիական կռիւ»ը, իրենց օգնութեան կանչելով բոլոր օտար ուժերը, այն պարագային որ պիտի չյաջողէին՝ ամեն նակասի վրայ գրոհ տալէ յետոյ՝ արակուսել գաղութանոյութիւնը: Անոնք որ օտար արկերու վրայ հիւրընկալուած կամ հանգուրժուած, անպաշտպան և թշուառ հայ զանգուածներուն մէջ պիտի բըւրնկցնէին եզրայրասպան կռիւը, պատրաստած էին կանուխէն իրենց ընդհանուր ծրագիրը, իբրեւ սկզբունք

ունենալով «վերադարձ»ը դէպի անարեկչութիւն, ինչպէս կը պահանջէր «Յուսարեր»ի Թանաօտը: Ու արդարացեալու համար այս եզերելի միջոցը, այնպէս ցոյց պիտի արուէր շարքերուն թէ Դաշնակցութիւնը ընդհանուր յարձակումի մը ենթարկուած է «միացեալ ճակատ»ի մը կողմէ, որուն մէջ կը մտնէին Հայաստանի կառավարութիւնը, Հայաստանեայց եկեղեցին, Բարեգործականը, «ՀՕԿՃի»ն, «պլո.քճի»ն, «աւամկալար»ը, «հնչակեան»ը, «ճամոյնալար»ը ևւ վերջապէս՝ ըստ «Յուսարեր»ի՝ բազմութիւնը «անասնոց և անբանից»: Այս «միացեալ ճակատ»ը կազմուած ցոյց պիտի արուէր Չոկոյի հովանաւորութեան տակ և ուրեմն անկէ ալ (մասամբ եւս ... էնկիւրիէն) վճարուած պիտի ըլլար: Դաշնակցական պարզամիտ շարքայինը այսպէս պիտի անանէր, իր ղեկավարներուն ցուցմանքով, իր շրջապատը, այսինքն՝ պաշարուած «ներքին թշնամի»ներու կամ «ներքին թուրք»երու բանակէ մը և ստիպուած յուսահատ կռիւ մը մղելու անոնց դէմ, որոնք կ'ուզեն «բնաջնել» «աղատասանչ», «ընտիր», «այդնիւ» հայութիւնը, այսինքն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այսպիսի «յարձակողական» մը կրնար մղուել միմիայն «գաւաճան»ներու կողմէ, հայութեան թշնամիներուն գրողմով, և ուրեմն անոնց դէմ հայութեան «Բազուկ»ը պիտի բարձրանար և լախտի հարուածը պիտի իջնէր «արգարութեան» հատու սուրին նման:

Մենք ակնաստեար եզանք ուրեմն, սխաթէմաթիք զրպարտութեանց և զզուելի վերագրումներու, ուղղուած Դաշնակցութեան հակաուսկորդներուն դէմ: Ասիկա նախ ՈճիՐԻՆ գետինը պատրաստելու և ոճրագործներու տրամադրութիւնը (և մտադրծի գանակներն ալ) սրելու համար էր: Անգամ մը այդ տրամադրութիւնը պատրաստուելէ յետոյ, «Յուսարեր»ի սիւնակին մէջ կարգով պիտի «քաշուէին» անոնք, որոնց դէմ արձակուած էին, գաղանի ժողովներու մէջ, «ան-

դարձ վճիռ»ներս Ու Ղեւոնդներ, Միհրաններ և այլ անուններ պիտի նետուէին իբրև ճարակ վրէժխնդրութեան, այնպէս, ինչպէս կը նետուէին հին մարտիրոսութեանց դարերուն ցոճերու մարմինները գառազեղներու առջեւ անձամբեր սպասող գաղաններու: Շարքայիններուն եւ կամ անոնցմէ ամենէն «առաքելաախպ»ներուն և «արգար»ներուն «քաշերը պիտի ցցուէին» այն ստեն (ինչպէս կը գրէր «Յուսար») և անոնք կտարելով գառազեղին երկաթեայ դռները կամ «կուսակցական սխաբիլիք» (ինչպէս կը յայտարարէր Ա. Չամաւեան) պիտի խոյանային «գաւաճան»ներու, «մասնիչ»ներու, «թրքատար»ներու վրայ և զանոնք պիտի բըզըքուէին ... :

Բարեգործականի դէմ սկսուած սրայքարը, Հայաստանի կառավարութեան համակիրներու և էջմիածնի հաւատարիմ եկեղեցականներու դէմ սրայքարէն յետոյ, որոնք յանգեցան նախ Պէյրութի և Աթէնքի ու յետոյ Նիւ Եօրքի անաւոր ոճիրներուն, կը մղուի նոյն քառօրիկով, նոյն ոգիով և գրեթէ նոյն բաւերով: Պիտի չուզէինք — պիտի չկրնայինք ալ — մեր ընթերցողներուն աչքին առջեւ փակ այն «գրականութիւն»ը, որ վերջին ամիսներուն դաշնակցական թերթերունը եղաւ ընդդէմ Հ. Բ. Ը. Միութեան և անոր վարիչներուն: Սակայն մաքրուած մէջ ս'եւէ կտակած չձգելու համար, կուսանք միմիայն մէկ քանի «ճառընտիր նմուշներ» այդ «գրականութեան», թուականի կարգով:

Աթէնքի «Նոր Օր» թերթը կը գրէր հետեւեալը 11 Անպտեմբերի թիւով:

«... Բարեգործականը վերջին արիներուն չարիք մը գարձաւ զաղուքներու գլխուն: Թուեալուօ օձ մը, որ գալարուցներով կը յայնէ իր կասպուքիւնը:

«... Բարեգործականը անակարունկ է, որովհետեւ քառոյական չունի, անխիղճ է, է որովհետեւ վաս է:

«... Քանի որ Բարեգործականը շեղած է ուղիղ հասկերէն, զարձած է հասուածամով, փինախնդիր, ամեն պարկեշտ հայու աւագ պարտականութիւնն է նակասբանել անոր դէմ եւ առիքը ներկայացած պահուն անխնայօրէն հարուածել ու ջախջախել անոր օձի գլուխը, որ ժողովուրդը կը բաժնէ երկու հասուածներու:

«... Ով որ Բարեգործականին ներէ ու նեցուկ ըլլայ անոր բարոյագես ու նիւրայես, դէմ է հայ ժողովուրդի միութեան եւ բեճամի հայ դասին: Ով Բարեգործականին դէմ է, արի եւ գերազանցօրէն հայրենասէր հայ է, որ ցեղին սպառնացող բարոյական վտանգին դէմ բռնակցի կը բարձրացնէ»:

Պուրբէշի դաշնակցական թերթը «Արալ» 20 Սեպտեմբերի թիւով կը գրէր.

«... Բարեգործականը ուրիշ բան չէ բայց եթէ տեսակ մը «իմարեթիանէ», ուր հաւատուած են ռամկավար գործիչները մեծով պզտիկով զայն վերածելով կուսակցական կռուանի մը:

«... Զպիտի կենեմ հոս թէ ինչ կ'ընէ արդարացնելու համար իր գոյութիւնը, ոչ ալ տեղն է նմար դնելու այն փերանները, զորս երբեմն կը նետէ աջին ու ձախին, աչե՛րու փոշի փչելու համար, իբր թէ իր կոչումը արդարացուցած ըլլար :

«Ինչ որ վերովեցուցիչ է, Բարեգործականի գործուն մասնակցութիւնն է գաղթային վեճերուն, զորս յսնախինն իսկ կը հրահրէ?»:

Բարիզի դաշնակցական «Յառաջ» թերթը 6 Հոկտեմբերի թիւով և «Դիմակաւոր Կոմիտէն» խորագրին տակ կը գրէր.—

«Այլեւս ոչ մի տարակոյտ, որ Բարեգործականը խելարոյտ արեւալի մը ձեռնարկած է, բոլոր նակասներու վրայ:

«Ամբողջ մէկ տարի նեսախուզական աշխատանքներ կատարելէ, զանազան ռազմախաղեր փորձելէ յետոյ, ան իջած է փողոց իր Կեդր. Վարչութեամբ, վարիչպետութեամբ, կրթական կենտրոններով եւ զանազան գործակալներով:

«Իջած է փողոց չափուելու համար այն տարրերուն հետ, որ բարեւի չեն կենար իր առջեւ:

«Պայքար սուր է այս անգամ, որովհետեւ Կեդր. Վարչութիւնը զօրաւոր հոշակած է, գործադրելու համար իր կրթական ծրագիրը:

«... Իսլանդի չէ որ Բարեգործականի խելարոյտ «օլիխարե»ին այս սպուտ եւ գրգռիչ գործերը կը կատարէ ի հեճուկս Հ. Յ. Իսեմակցութեան»:

Պոսթընի դաշնակցական «Հայրենիք»ը 9 Հոկտեմբերի թիւով կը գրէր.—

«... Ժամանակը եկած է, որ ամեն տեղ Բարեգործականի դիմակը վար առնուի, եւ ամեն հայ հասկնայ վերջապէս, որ Բարեգործական կոչուած կազմակերպութեան ետեւ թագնուած է ազգայնական եւ ազատաստե՛նչ հայութեան երգուեալ բեճամիներու խմբակցութիւն մը, որ քրամի ուժով կը ձգտի փայտել ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի համար մարտնչող հայութիւնը»:

Եգիպտոսի «Յուսարեր»ը 22 Հոկտեմբերի թիւով և «Արիկայուլթիւն»ը խորագրին տակ կը գրէր.—

«... Մամուլը Բարեգործականի այս ստորին խաղին մեջ կ'ուզէ առաւելաբար կուսակցական դուռ տեսնել: Մինչդեռ եղածը անկէ շատ աւելի ստորին արարք մըն է: Խոսքին մեջ այս արիկայութիւնը ոչինչով կը տարբերի այն միւս արիկայութեանէն, որ կը գործեն «Պոլսոյ բուրժուաւորչականները» Հայոց Ազգային Պատերազմանը վերածելով ... Բեմալական Քիլիպի:

«Այո, նիւզ եւ նիւզ այս արիկայութիւնը»:

Սելանիկի «Հորիզոն»ը 2 Նոյեմբերի թիւով և «Կառազի Պայքար» խորագրին սակ կը գրէր.—

«Պէ՛ս է մի՛տ գրել զազրելի Բարեգործականին դէմ: Գրել, որպէսզի հանրութիւնը տեսնուի իր մտքին մէջ ունենայ ու բնաւ չմոռնայ այն իստեղ գերը, զոր բարե- սիրական կեղծ դիմակի սակ ծածկուած եւ իր նպատակէն հիմնապէս շեղած այս կազմակերպութիւնը կը խաղայ գաղութահայութեան ծոցին մէջ...:

«... Ով որ կը գրէ ու կը խօսի Բարեգործականին դէմ, կատարած կ'ըլլայ խղճի պարտ մը հայ ժողովուրդին նկատմամբ: Պէ՛ս է յսակօրէն դրուել ամենուրէ մտքին մէջ այն շարաքասիկ իրողութիւնը, թէ Բարեգործականը, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին մասնաւոր դարձած է բունաւոր ի՞՞մ մը, որ գաղութէ գաղութ սողոսկելով աւերներ կը գործէ:

«... Յետին պարզամիտն ալ գիտէ, թէ շարագործները, ամբարի յատուկ քառեքներով չեն օրջիր միտ: Սմո- քինկ հագած ազնուական շարագործներ շատ կան սա- լօններու մէջ... Բարեգործականը, սալօնական շարա- գործն է հայ իրականութեան մէջ:

«Այս է պատճառն ալ, որ այդ զանգուածը, մոլեղ- նօրէն պիտի պայքարի շարադէս եւ շարագործ Բարեգոր- ծականին դէմ: Ու պիտի պայքարի ի՞՞ծը բունագերծ դարձնելու հիմնական առաջադրութեամբ, հակաթոյն պիտի ստեղծէ անոր դէմ, ամեն տեղ: Պոյտօրի պիտի են- քարկէ զայն: Ոչ միայն պիտի շանդամագրուի անոր, այլ եւ պիտի աշխատի որ փոքրաքիւ անդամագրուած- ներն ալ նեղացնէ անոր շարքերէն: Ոչ նիւթական եւ ոչ ալ բարոյական քաջալերանք հանրամասն այդ կազ- մակերպութեան: Պարկեօտ եւ պատուախնդիր հայր պի- տի գոցէ իր քակր անոր առջեւ: Երես պիտի դարձնէ անոր: Եւ հանդիպած տեղը, տունը թէ խանութը, սր- նարանի թէ փողօցի մէջ՝ անելութիւն պիտի քարոզէ ա- նոր դէմ: Անիկա այս բոլորը պիտի ընէ այն խոր գի-

տակցութեամբ թէ կը ծառայէ իր ազգային-հաւատական շահերուն, իր հանգստին եւ ապանովութեան:»

Պէյրուսի «Ազգակ»ը իր 8 Նոյեմբերի թիւին «Ո՞վ է Բարեգործականի թշնամին» խորագրուած յօդուածին (Գ.) մէջ կը գրէր.—

«... Նոյն մտայնութիւնը կրթական պատշտօնէութեան ընտրութեան մէջ, տեղ տալ խիղճ ու համոզում ծախս- դիլն, անոնց որոնք յանձն կ'առնեն հանդուրժել բոլոր տեսակի դիմումներուն եւ գործակցիլ անուղիղ եւ մութ հաշիւներու:

«... Ուրիշ խօսելով Բարեգործականը նետած է սա- պարեզ իր երեսուն արծաթը, սպասելով Յուդաներ, որոնք համբուրելով պիտի մասնեն մեր ազգային կազմա- կերպութիւններն ու ոգին:»

Եւ վերջապէս փակելու համար այս մէկ քանի նը- մայներու ցանկը, ասոնք Գոհիրէի Բրմապետին պատ- զամբ.—

«Պէ՛ս է վերջ գտնէ այս դաւը: Այս կարգի սրկա- ջութիւնները կրնան յաջողութիւն գտնել Պոլսոյ եւ Երե- վանի մէջ, բայց ոչ գաղթաւարներ:»

Յարձակողականը՝ գրգռիչ յօդուածներով՝ մղուելով հանգերձ, կարելի չէր որ ցուցմունքներ չըլլային ըս'են «պատասխանատու»ներուն, կամ անոնց մասին, որոնք «կը մտնեն» Հ. Բ. Ը. Միւլթեան գրամները, «որքերու յատկացում» դուժմարները կ'իւրացնեն կամ կը յան- դրգնին Սուրիո մեկնիլ իբրեւ «կրթական քննիչ» Գոհիրէի զաշխակցական թերթը այս օրերուն մասնա- տու խնամքով զբողեցու Վ. Մալեզեանով, Ա. Զօպան- եանով (որ ոչ մէկ պաշտօն ունի Հ. Բ. Ը. Միւլթեան մէջ), Վ. Թէքէանով (որ դեռ նոր պաշտօն մը ստանձ- նեց) և Մ. Նախանեանով, որ Հ. Բ. Ը. Միւլթեան հին և բազմավաստակ աշխատուորն է:

Ի՞նչ էր սակայն «ոճիր»ը, զոր գործն էր Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Ո՞րն է այն «դուռ», որ լարուած է ... Դաշնակցութեան դէմ, որպէսզի այս կազմակերպութեան մասնաւոր կրակ ու բոց ժայթքէ այս կերպով: Կամ ո՛րէք բարի գործ չէ՞ ըրած «Չարագործական»ը, իր մօտ 30ամեայ կեանքին մէջ, որ այսպէս «Թուշու-ւոր իժ» մը դառնայ, և որուն գլուխը ջախջախելու պատրաստ մարդիկ ըլլան:

Գ. ՊԱՅԲԱՐԻՆ ՊԱՏՐՈՒԱԿԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ չղթայազերծուած բուն^ն և ոճրաբոյր պայքարին պատրուակը այն կրթական ծրագիրն է, զոր գործադրութեան զրամ է Միութիւնը անցեալ տարիէն ի վեր, գլխաւորապէս Յունաստանի և Սուրբիոյ մէջ, ուր հարիւրէ աւելի նպաստընկալ վարժարաններ կան: Պէտք է ըսել, որ այդ նպաստները խնդրուած են, վարժարաններու հազարաւոր մարմիններէն կամ ազգային վարչութիւններէն և ոչ թէ պարտադրուած անոնց՝ Միութեան կողմէ: Այսպէս էր կըրթական ծրագրին գործադրութենէն առաջ և այսպէս է անկէ յետոյ ալ: Սա սարքութեամբ միայն, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը առաջ կուտար իր նպատար առանց ծրագրի, առանց հակակշիռի. իսկ այժմ կուտայ ծրագրով մը և պայման դնելով իր հակակշիռը: Ինչո՞ւ Պատճառը քանիցս բացատրուած է արդէն: Այսօր ալ աւելորդ չէ կրկնելը:

Ինչպէս յայտնի է, Բարեգործականը կազմուած է ոչ ոքի դեմ, այլ ամէնուն համար: Բարեգործականի հիմնադիրներուն նպատակը եղած է Միութիւն մը ըստեղծել, որուն շուրջը կարելի ըլլար միացնել ամբողջ հայութիւնը, առանց դուսնութեան, հոսանքի, դատակարգի խտրութեան: Բարեգործականի հիմնադիրներուն մէջ գտնուած են աւակաւար հոսանքի պատկա-

նող անհատներ ալ, որոնք Միութեան գաղափարին ջերմ ջատագովը եղած են սկիզբէն և աշխատած համոզմամբ և նուիրմամբ, Միութեան հայրենաշէն և ազգաշէն նպատակներուն իրագործման և այդ ուղղութեամբ կատարուած ձեռնարկներուն յաջողութեան: Զարմանալի չէ, ուրեմն, որ Հ. Բ. Ը. Միութեան պաշտօնէութեան մէջ գտնուին լիչ թիւով Ռամկավար Ազատական հոսանքին պատկանող անհատներ ևս, որոնք սակայն իրենց կուսակցականութիւնը մոռցած են Բարեգործականի մէջ պաշտօն մը ստանձնելէ յետոյ: Ասոր համար, սակայն, Բարեգործականը երբ և իցէ խտրակալանութիւն չէ ըրած: Անիկա ընդունած է բոլորին նուէրը կամ անդամավճարը, առանց հարցնելու թէ ի՞նչ կուսակցութեան, ի՞նչ դուսնանքի կը պատկանին: Ու իր օժանդակութիւնը քայլելու ատեն ալ Բարեգործականը չէ հարցուցած նպաստընկալին ո՞ր դուսնանքի կամ ո՞ր կուսակցութեան պատկանիչը: Եթէ կոյ մէկ հասիկ իսկ փաստ, թող հրապարակ դընեն: Միայն կայ ու կը մնայ այն փաստը թէ Հ. Բ. Դաշնակցութիւնը սկիզբէն իսկ հակառակ դիրք ըրնում է Բարեգործականին:

Աթէնքի դաշնակցական թերթը «Նոր Օր», վերջերս, ուրիշ առիթով մը կը գրէր:—

«Բարեգործականի դեմ պայքարի բուն պատճառը, անոր կազմը, անոր ծրագիրը, անոր բուրժուական բնութեան մեծն են, որոնց հետ չի կրնար հաշուիլ Դաշնակցութիւնը եւ պէտք չի որ հաշուի:»

«Եթէ մինչեւ անգամ Բարեգործականը մնար չեզոքութեան սահմանին մէջ եւ դառնար ժողովրդական կազմակերպութիւն, Դաշնակցութիւնը չէր կրնար համակերպութեամբ նայիլ կամ բերել իր օժանդակութիւնը անոր բարգաւաճման եւ զարգացման:»

«Պէտք է յստակ կերպով ըսննք թէ դեմ ենք Բարեգործականին ...»:

Հ. Յ. Գաշնակցութեան անդամները չեն տարած իրենց լուծան Միութեան: Անոր հանդանակութեանց և ձեռնարկներուն չեն մասնակցած. չեն տուած մէկ խօսքով, բայց առած են, երբ որ պէտք ունեցած են և երբեմն ամէնէն բարձր պոստացած են առնելու համար, որքան բարձր պոստացած են չալու համար: Եւ որպէսզի արդարացնեն իրենց չալը, սկիզբէն իսկ գտած են թերութիւններ, ի՞նչ կ'ըսենք, մահացու մեղքեր Բարեգործականի մէջ և այդ մեղքերէն ամէնէն մեծը — չըսելու համար միտկը — այն եղած է, որ Հ. Յ. Գաշնակցութիւնը զայն չէ կրցած իր արիւն մէջ տանել, արիւնս ալ անոր զեկտվարութեան և ուրեմն՝ գանձին: Ու տեսնելով, հակառակ իր ընդդիմութեան, որ Բարեգործականը կ'ոճի ու կը հարստանայ, Հ. Յ. Գաշնակցութիւնը անոր գործունէութիւնը խաչածեւելու համար կազմած է միմիայն դաճակցականներով, ու իրենց համակիրներով («Համազգային» միութիւն, «Գթութեան») և այլ «Կարմիր Խաչ»եր, որոնց հաւաքած գումարները ոչ թէ «համազգային» նպատկներու, գթութեան գործերու կ'երթան, այլ միմիայն դաշնակցական զբաղանքներու և դաշնակցական նպատակներու կը յատկացուին: Օրինակ, Ամերիկայի «Կարմիր Խաչ»երուն գանձը այս օրերս կը պարպուի Նիւ Եօրքի սփիւրհին իբրև հեղինակ դատասարտուած դաշնակցականներու «փրկութեան» գործին համար.:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, Բարեգործականը դիւր չէ բռնած և դիրք չի բռներ ոչ մէկուան դէմ և ոչ ալ մէկուն ինպատար: Անիկա դիրք բռնած է և կը բռնէ մի միայն ինքզինքին համար, իր նպատակներուն, իր առաջագրութեանց համար, որոնց յաջողութիւնը կը հետապնդէ: Կրթական ծրագրին մշակումը ուրիշ մասնագութեան արգիւնք չէ:

Արդարեւ, երբ պատերազմէն յետոյ հարիւր հազարաւորներ ունէինք, իբրև գաղթական և իբրև որբ

թէ՛ մայր երկրին և թէ մանաւանդ դուրսը՝ գաղութներու մէջ, Միութիւնը չսակարկեց իր օժանդակութիւնը: Իր ընձեռած նպատակներուն, զանազան ազգագուտ և հայրենաշէն նպատակներուն յատկացուցած գումարը մօտ մէկ միլիոն անգլ. ֆունտ է: Թող Վաշնակցականները ըսեն թէ այս միլիոնին մէջ ի՞նչ է իրենց տուած բաժինը. — Ոչինչ: Հակառակ ասոր, երբ Բարեգործականը բացաւ իր որբանոցները, որոնց մէջ տասնեակ հազարաւոր որբեր պիտի խնամուէին ու մեծնային, երբեք չզատեց դաշնակցական ուսուցիչը ոչ դաշնակցականէն: Սուրիսյ մէջ, Յունաստանի մէջ, Կիպրոսի մէջ բազմաթիւ դաշնակցական պաշտօնականեր և ուսուցիչներ ընդունուեցան Բարեգործականի հաստատութիւններէն ներս: Ի՞նչ կըլու անոնց վերաբերմունքը հանդէպ Բարեգործականին: Անոնք փոխանակ Բարեգործականի համար ուղղամիտ վերաբերմունք տուածելով իրենց կուսակցութիւնը դուրս ձգելու, այս հաստատութիւններէն ներս ջանացին թունուորել աշակերտութիւնը, Բարեգործականի դիմարկեցին զանոնք և պատրաստեցին սերունդ մը, որ ըմբոս եղաւ իր բարկարներուն դէմ և ապերախտ՝ զինքը արաքական անապատներէն փրկող, խնամող և դատարարակողներուն դէմ: Որբանոցային գործին հաշուեյարդարին հետ, պէտք էր հաշուեյարդարի ենթարկել դրութիւն մը, որով նպաստը կը բաշխուէր առանց հակակշիռի և դատարարակութեան գործը կը կատարուէր հոյ աղոց դատարարակը ըլլալու անարժան ուսուցիչներու կողմէ: Անոնք որ Բարեգործականին կը վստահէին իրենց գումարները՝ իբրև անդամավճար, նուէր կամ կտակ, սկսան սրհոնջել որ իրենց տուած դրամը գործածուի խմատուն կերպով, Բարեգործականի նպատակներուն համապատասխան արդիւնքներ ձեռք ձգելու և ոչ թէ Բարեգործականի մտատիպարը — որ միւրքեան գազափարն է ամէնէն առաջ — քանդելու ձգտող պայ-

մաններ ստեղծուին իր շուրջը, իր խկ ընձեռած նպաստի գումարներով:

Հ. Բ. Ը. Միութեան մշակած կրթական ծրագիրը հիմնուած պիտի ըլլար, ուրեմն, հակալեզիւի հիման վրայ, ինչ որ ոչ միայն բացարձակ իրաւունքն է նուիրատու մարմիններու, այլ մանուաւոր սնունց աւագ պարսկալանութիւնը: Այդ ծրագրին հիման վրայ Բարեգործակալը կ'օժանդակէ այն վարժարաններուն, որոնց հոգաբարձու մարմինները կ'ընդունին իր հակալեզիւը, որ գլխաւորապէս կը կայանայ ուսուցիչներու ընտրութեան ատեն խորհրդակցական ձայն ունենալու մէջ, այդ մարմիններուն հետ եթէ այս հակալեզիւը չընդունուի, Բարեգործականը բնականաբար կը մերժէ իր նպաստը, բայց չի ալ ստիպեր որ զայն ընդունին Բարեգործականը երբեւիցէ միտքէն չէ անցուցած և չի կրնար անցունել միմիայն դաշնակցականներու դէմ փակել իրմէ նպաստ ստացող վարժարանները, այլ անիկա կը մերժէ ընդունիլ բոլոր այն ուսուցիչները — կուսակցական ըլլան թէ ոչ — որ դպրոցէն ներս կուսակցականութիւն, հասուածականութիւն և Բարեգործականի դէմ բրթակամա կ'ընեն եթէ այսպիսի տարրեր միմիայն Դաշնակցութեան մէջը կան, ուրեմն յանցանքը Բարեգործականինը չէ:

Եւ դաշնակցական մամուլին մղած պայքարին ներքին կողմը այն է որ դաշնակցական ուսուցիչները ազատ համարձակ ներս մտնեն Բարեգործականի սեփական հաստատութիւններէն կամ անկէ նպաստ ընդունող վարժարաններէն և հոն ընեն իրենց ուզածը, այսինքն քանդումի գործ մը կատարեն, «ատելութեան դաստիարակութիւն»ը ջամբեն անմեղ սղոց, անոնց հոգիները խաթարեն և դպրոցները դարձնեն կուսակցական կիրքի ազատ սապարէզ:

Հայ նորահաս սերունդին ներշնչել սէր՝ հայ հայրենիքին, հնազանդութիւն՝ հայ եկեղեցիին և հաւա-

տարմութիւն՝ հայ ազգին, անձ՝ ինչ որ կ'ուզէ ընել Բարեգործականը իր կրթական ծրագիրով, այսինքն «երեսուն արծաթով» Եւ ինչ որ կը պահանջէ ան «իրենց խիղճը ծախող»ներէն, այն է՝ նուիրուի միմիայն հայ ուսուցչի կոչումին, ինչ դադարի կամ կուսակցութեան ալ պատկանին: Անոնք որ տասներկու տարիէ ի վեր ոչ միայն իրենց խիղճը, այլ իրենց հայրենիքը, եկեղեցին և ազգը ի վաճառ հանած են օտար հրապարակներու վրայ, տարբերութիւն չընելով արծաթի եւ ոսկիի, ֆրանքի և մարքի, սթերլինի և զլոթիի միջեւ, պիտի չխղճահարէին մասնելու Հ.Բ.Ը. Միութիւնն ալ, անոր դէմ ժուռնալ տալով յոյն և սուրիական իշխանութեանց, որպէսզի Միութիւնը իր «երեսուն արծաթ»ը իրենց տայ առանց պայմանի և հակալեզիւի: Ու ոչ միայն այսչափ, այլ անոնք պիտի դիմէին իրենց սովորական և սիրական (չբնութեան համար «սրիկայական») ամբոխավարութեան ալ, «ի խաչ հոն» պրօստով «զազբելի» Բարեգործականին դէմ, որուն զանձին վրայ «վիճակ» ձգած էին:

63488-62

Գ. ՊԱՅՔԱՐԻ ԶԵՆՔԵՐԸ

Երեւութապէս Բարեգործականի կրթական ծրագիրը ձախողեցնելու, բայց իրականին մէջ Բարեգործականը «քանդելով» «ճամարտապէս ? Բարեգործական» «Համազգային»ի ու «Հայ Կարմիր Ստալ»երու ճամբայ բանալու համար դաշնակցական մամուլը պիտի դիմէր այն բոլոր գէնքերուն, որոնց դիմած է Հայաստանի և հայ եկեղեցիին դէմ պայքարելու համար:

Այդ գէնքերէն առաջինը մրտուեմն էր կամ վարկահեղմը, որպէսզի ժողովուրդը երես դարձնէ Բարեգործականին: Չէրթի «Ազգակ»ը իր եօթը յոդուածներուն մէջ առաջօրէն սպասած է այդ սաղմամբութեքէն, առանց ո՛րեք փաստի, ո՛րեք թուանշան յիշե-

լու: Այդ յօդուածներուն հեղինակին նայելով Բարեգործականը «ուսարարութեան» և «ղեղձուձի» որջ մըն է, որ ոչ հաշիւ կուտայ «ժողովուրդ»ին, ոչ ալ «անկէ» իր ստացած դուժարները կը յատկացնէ անոր պէտքերուն: Նայնիսկ «Բարեգործականի կեդրոնը իր կապուած? և անձնանմխելի դրամներէն շատ քիչ բան ունէր տալիք ժողովուրդին առօրեայ պէտքերուն, որոնց գլխաւորն էր կրթականը, դուժար մը, որ կէր? իսկ չէ կրնար ըլլալ անոր (Բարեգործականի կեդրոնին) շուրջ հաւաքուած ազատներուն»: Դարձեալ ըսաւ «Ազգակ»ի, պէտք է հաշիւ և ձայն տալ «ժողովուրդ»ին (այսինքն Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ ոչ ոքի հաշիւ տալու սովորութիւն չունի...) իր գործերուն և ղեկավարութեան մէջ, «մնաք բարով» ըսելով «չանագործման և կրքերու, և շիւ հաշիւներու, և կասկածելի ու անհարազատ? երեւոյթներու և որ աւելի է նիւթական անպատասխանատու? վիճակին»: «Թողունք դեռ անցեալի մէջ կատարուածներու? հաշուետուութեան ու գայթակղութիւններու ամօթանքը»:

Այս մէկը բուսական է իբրև նմոյշ. հարկ չենք տեսներ, չերկարելու համար, ուրիշ մրտաւններ մէջբերելու:

Պայքարի երկրորդ զէնքը ողբուկոծն էր: Բարեգործականը «կ'ուզէ» դաշնակցական ուսուցիչները դպրոցներէն դուրս նետել: Հապա անոնց ընտանիքը, զաւակները...: Աթէնքի «Նոր Օր»ը որ առաջին «կրբակ» բացողն էր Միութեան դէմ, անոր կրթական ծրրագիրէն իսկ առաջ, իր պայքարը մղեց մտամբ այս ճամբով: Միութիւնը անարդարութիւն, թշնամութիւն «կ'ուզէ» ընել դաշնակցական ուսուցիչներու, ուրեմն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը «ստիպուած է» մղելու «ինքնապաշտպանութեան կռիւ...»: Բայց — եթէ նայնիսկ ճիշդ ըլլար տարիս — միթէ բոլոր վարժարանները Հ. Բ. Ը. Միութեան ձեռքին տակ էին: Դաշնակցականները:

Յուսատանի մէջ մտնուածը, ուր որ վարժարան մը ձեռք ձգած էին — ազգային կամ իրենց սեփական, ինչպէս Գողինիայի Զուարեան վարժարանը — հոն տեղաւորած էին դաշնակցական ուսուցիչները: Սևրանիկի Քաղ. Սորնուրքը երբ անցաւ դաշնակցականներու ձեռքը, ուսուցչական կազմը վերէն վար դաշնակցականներէ ընտրեց, դուրս նետելով ոչ-դաշնակցական ուսուցիչները: Հապա ասոնց ընտանիքները, ասոնց զաւակները...: Չենք ըսեր թէ Բարեգործականը «փոխվըրէմ» պիտի գործողրէր. սակայն եթէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ չըլլար, այդպիսի ուսուցիչները — իրենց կոչուածին հաւատարիմ հայ ուսուցիչները — իսկապէս սովորաբար պիտի ըլլային Ապացոյցը տեսնաք մեր գաղութին մէջ ալ, Ազգաբանագրիս թէ Գոճիրէի մէջ, երբ դաշնակցական կամ անոր համակիր հոգաբարձութիւններ փողոց նետեցին իրենց չհամակրած, այսինքն սորբեր հոսանքներու պատկանող ուսուցիչները, որոնցմէ ոմանք դեռ մինչև այսօր անգործ և թշուառ կը թափառին: Այնպէս որ, Սևրանիկի մէջ իր սեփական վարժարանը բնաւով, Բարեգործականը ԲԱՐԻԲ մը բրու ոչ միայն հայ մանկտիին, որուն ծնողքը կը մերժէր ամ տանել դաշնակցական քիւլպի վերածուած տեղւոյն ազգ. վարժարանը, այլ ԲԱՐԻԲ ըրու նաեւ այն բողմութիւ հայ ուսուցիչներուն, որոնք անխղճօրէն փողոց նետուած էին, իրենց «խիղճը ծախած» չըլլալուն համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Պայքարի երրորդ զէնքն էր հաւար փրցնել «Ազգային Սահմանադրութիւնը ոտնակոխուած» ըլլալուն մասին...: Կարելի է աւելի արագաւոր «փառս» քան ա՛յս մէկը: Ազգային Սահմանադրութեան հիմադիրները կամ անոնցմէ ուղիղ գծով իջնող Կ. Պոյսոյ ազգասէր հայ ղեկավարները հիմնած էին «Արարատեան», «Կիլիկեան» Միութիւնները, զաւտելի հայ վարժարաններուն օժանդակութիւն ընելու համար: Ասանք յետոյ

միացան «Միացեալ ընկերութիւն» անունով: «Միացեալ»ը ունէր իր կրթական ծրագիրը, իր նախընտրած ուսուցիչները, զոր յաճախ ինք կը պատրասէր, իր դասագիրքերը, ինչպէս Բարեգործականը ունի և պիտի ունենայ ի՛րը: Եւ սակայն Ազգային Սահմանադրութեան համար վերաւորանք կամ ուղղային իշխանութեանց ու մարմիններուն համար արժանապատեւութեան հարց չնկատուեցաւ ո՛րեւէ ուղղային վարժարանի՝ Միացեալի կամ այլ — ինչպէս Ազգանուէր Հայունեացի և կամ Դպրոցասէրի—կրթական հակակշարն ենթարկուելը: Անոնք որ չհաղճահարեցան Ամերիկայի մէջ Ազգային Սահմանադրութիւնը պատառ պատառ ընելով էջմիածնի հայրապետական իշխանութեան կից տալու, «ազգային» եկեղեցի անունով «եկեղեցի» մը հաստատելու և հայ եկեղեցիին մէջ հերձուած յառաջացնելու, իրենց Գահիրէի պաշտօնաթերթին մէջ կը գրէին հետեւեալը. «Սորքին մէջ այս արիկայութիւնը (այսինքն Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական ծրագրին գործադրութիւնը) ոչինչով կը տարբերի այն միւս արիկայութեանէն, որ կը գործեն Պոլսոյ «թուրք լուսաւորչական»ները Հայոց Ազգ. Պատրիարքարանը վերածելով... քէմալական քլիւպի»: Այս ատկերը գրողները, որոնք Ամերիկայի մէջ «Հայոց Առաջնորդարան» անունով դաշնակցական քլիւպ մը բացին, ոչ իսկ Կ. Պոլսոյ «թուրք լուսաւորչական»ներուն խղճահարութիւնը ունեցան և էջմիածնի «հոգեւոր» իշխանութիւնը միայն ճանչուելով? հանդերձ, էջմիածնին կողմէ կարգալոյժ հռչակուած չվարդապետ մը «եպիսկոպոս» ձեռնադրելու որոշում ալ տուին...: «Այո՛, ճիշդ և ճիշդ այս արիկայութիւնը» գործեցին:

Պայքարի չորրորդ զէնքն էր ճամբան կտրել Բարեգործականին և դայն, ուր որ հնարաւոր է, ուղղվարժարաններու օժանդակելէ արգելիլէ յետոյ, իր սեփական վարժարանը ունենալու հնարաւորութենէն եւս

զրկել: Սեյանիկի մէջ կըր Բարեգործականը ուզեց իր սեփական վարժարանը բանալ, «Նոր Օր» և «Հորիզոն» ձայն ձայնի տուած՝ յայտարարեցին թէ «Յռնուսասանի օրէնքները թոյլ չեն տար որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր անունով դպրոց բանայ»: Անշուշտ այդ ուղղութեամբ տւնուած էին «հարկ եզում» միջոցները...: Սակայն երբ Բարեգործականը յաջողեցաւ Դանիսկան տաքիլութեան վարժարանը իրեն փոխանցել տալ, այս անգամ այս թերթերուն զայրոյթը չափ ու սահման չունեցաւ և ամենազանձիկ վերադրումներն ու յարձակումները գործուեցան Բարեգործականին և անոր սեփական վարժարանին դէմ: Նոյնանման դէպքերու սկանչալուր ըրաւ մեզ Սուբիտ, ուր—ինչպէս Թրիբունի մէջ—Բարեգործականը կ'օժանդակէր մասնաւորի մը անունով բացուած վարժարանի մը:

Պայքարի հինգերորդ զէնքն էր ուղղակի յարձակիլ անոնց վրայ, որոնք Բարեգործականի օժանդակութիւնը կ'ընդունէին կամ պաշտօն կը ստանձնէին Բարեգործականի վարժարաններուն մէջ: Հայէտի շրջանը օրինակներ տուաւ այս մասին: Յիշենք, մասնաւորապէս Արաբ Բոււարի Հոգարարութեան անդամներէն մէկուն և Հալէպէն հոն զրկուելիք ուսուցչի մը կրած փողոցային յարձակումները, որոնց հետեւանքով յիշեալները վերաւորուեցան:

Պայքարի վեցերորդ զէնքն էր ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ Բարեգործականին դէմ, կասկածելի ցոյց տալու համար յաչս յոյն և սուրիական կառավարութեանց: Այդ պատճառով, օրինակ, ցարդ կարելի չեղաւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը պաշտօնապէս ճանչցնել տալ Սուբիտ մէջ, հակառակ որ Տ. Բարզէն Կաթողիկոս անձամբ ներկայացած էր իբրև ներկայացուցիչը Հ. Բ. Ը. Միութեան: Ճիշդ է նաեւ թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ուղտորէն կը գործէ Սուբիտ մէջ, ուր իր ընձեռած օժանդակութիւնները հայ գաղթականներու տեղաւորման, նոր տւան-

ներու շինութեան և կրթական գործին՝ չի կրնար չընորհակարաւթեամբ չընդունուիլ նոյնիսկ տեղական և հոգատար իշխանութեանց կողմէ, որոնք աւանց Բարեգործականի նպատաներուն, դժուարութեանց պիտի մտանուէին հոյ գողթականներու բողոքապիտի կարտութեանց առջեւ:

Չէնքերուն վերջինը սպառնալիքն էր, զոր տուտորէն սպառնեց նոյնպէս դաշնակցական մամուլը, «Թոյլ պիտի չտանք», «Թունաւոր օձին գլուխը պիտի ջախջախենք», «պոյքօթ պիտի ընենք» և այլ բացատրութիւններով: Մեր Բ. յօդուածին մէջ բաւական նմոյշներ տալինք արդէն, որպէսզի այս մասին աւելի չծանրանանք:

Անոնք որ զէնքերու մէջ խտիր չեն դներ իրենց պայքարին համար, ուրիշ աւելի ծանրակշիռ քայլեր տանելէ ալ պիտի չվարանէին, ի հարկին, ջտաազովելով «տնաբեկման հասարակական դերը...»:

Ե. ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԶՈՂԵՐԸ

Ըսինք թէ կրթական ծրագիրը պատրուակ մըն էր լոկ, Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ «կատաղի պայքար» մը դելու համար: Իրականին մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործունէութիւնը վստանգ մը կը նկատուէր Հ. Յ. Գաշնակցութեան համար, որ դպրոցներէն ներս թափանցելով կը ձգտէր հոյ նոր սերունդը իր ճանկին մէջ աւնել, ուսուցչական պաշտօններու մէջ տեղաւորելով իր մարդիկը և այդ ասպարէզէն դուրս քչելով իրեն համար «անցոյս» տարրերը: Այն տեղերը, ուր ազգային մարմինները Գաշնակցութեան կամ իրեն համակիր տարրերուն ձեռքն էին, կարելի էր այդ: Բայց կային բողոքաւթի վայրեր, ուր ազգային իշխանութիւնը ոչ-գաշնակցականներու ձեռքն էր: Իսկ կային տեղեր ալ, ուր գաշնակցականները ուժ և ազդեցութիւն ունէին դրպ-

րոցական մարմիններուն մէջ, սակայն դպրոցները չէին կրնար իրենց պիւստէն դոցել և պէտք ունէին արտաքին օժանդակութեան: Այս օժանդակութիւնը կ'ընձուէր Բարեգործականը, որ այք պիտի ունենար, չնորհիւ իր հակակշիւթին, նպատընկալ վարժարաններուն մէջ, և պիտի չուանէր որ այդ դպրոցները կրթական յարկերէ տարբեր վայր մը ըլլան, կամ ասպարէզ կուսակցական շահատակութեանց: Ուրեմն պէտք էր պահանջել, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր օժանդակութիւնը տայ «վստանելով» այդ Ազգ. իշխանութեանց ու անոնց կարգած ուսուցիչներուն: Բայց որովհետև Բարեգործականը պիտի չընէր, չէր կրնար ընել այդ բանը, պէտք էր յարձակողականով մը վրիպեցնել Միութեան կրթական ծրագրին նպատակը, այնպէս մը ցոյց տալով որ այդ ծրագիրը յարձակողական մըն է կատարուած Բարեգործականի կողմէ՝ Հ. Յ. Գաշնակցութեան դէմ...:

Կարելի չէ չչիչել հոս, ծանոթ տուածը այն հրեային, որ մէկու մը վրայ կը յարձակի և կը ծեծէ գոյն, բայց աւանց ժամանակ թողլու որ ծեծ ուսողը ձայնածառուն հունէ, ինքը կը սկսի պտալ կանչել, լալ ու մտղերը փետտել, ըսելով թէ զինքը ծեծած են...: Բոլոր նակահաներու վրայ կաիւ յայտարարած գաշնակցական մամուլին պուշտուքը «միացեալ ձակաս» ի մը մտսին՝ որ իրեն դեմ կը կուտի եղեր, հրեայի պատմութիւն է միայն:

Գաշնակցական մամուլը, գեւ կրթական ծրագիրը չգործադրուած, սկսու աղմկել հրապարակը, թէ Բարեգործականը գաշնակցական ուսուցիչները պիտի վըտարէ իրմէ նպատաընկալ վարժարաններէն: Անուաններ չարուեցան և չեն կրնար արուել: Բայց այնտեղը — Յունաստան թէ Սուրիա — ուր գաշնակցականները կըրնային ձեռք ձգել դպրոցական վարչութիւնները, նըպատընկալ վարժարաններէն սկսան վտարել ոչ-գաշ-

նակցական ուսուցիչներ: Մենք կրնանք առ օրինակներ և անուններ: Սեւանիկի մէջ Թաղ. Խորհուրդը անմիջապէս որ դաշնակցականներու ձեռք անցաւ, այս մարմինին առաջին գործը եղաւ դպրոցէն դուրս հանել այն ուսուցիչը, որ Բարեգործականի համաձայնութեամբը նշանակուած էր: Այդ ուսուցիչը նախկին դաշնակցական մըն էր և Սեւանիկի ասմկալար սղատական թերթին խմբագիրը միաժամանակ, ուրեմն հասկնալի էր որ հակաուսուցիչական արդիւնք էր լոկ ասիկա, որովհետեւ չըսուեցաւ թէ ինչդոյ առարկայ ուսուցիչը ո՛րեւէ թերացում ունեցած կամ անկարող եղած է իրեն յանձնուած այցելու ուսուցչի պաշտօնին մէջ: Սեւանիկի նոր Թաղ. Խորհուրդը պայման կը դրնէր այդ ուսուցչին հեռացուելը, ստանալու համար նըպաստը: Բարեգործականը մերժեց ընդունիլ այդ պայմանը և դադրեցուց իր նպաստը:

Նոյնը եղաւ Սուրբոյ մէջ: Թրիբոլի տուու օրինակը, որուն յաջորդեց Բայագն ալ: Թրիբոլի նըպաստընկալ վարժարանը ունէր իր անօրէնը՝ Նոր Թաղ. Խորհուրդի մէջ դաշնակցականները տեղաւորուելէն յետոյ դաշնակցական խանութպան մը բերին և անօրէն կարգեցին, նախորդ անօրէնը դուրս հանելով, առանց հաւանութեանը և համաձայնութեանը Հ. Բ. Ը. Միութեան, որուն կը մնար դադրեցնել իր նպաստը:

Այս ընելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուղղակի հարուած կը հասցնէր ազգային վարժարաններուն, որոնք պիւտճէի բաց ունէին, և նաեւ՝ ազգին մանկտիին դաստիարակութեան: Որովհետեւ, Դաշնակցութեան կողմէ Բարեգործականի դէմ բացուած պայքարին հետեւանքով շատեր իրենց զաւակները հեռացուցին նպաստը դադրած ազգային վարժարաններէն, և հոն ուր ուրիշ հայ վարժարան չկար, աղաքը սկսան յաճախել օտար կամ այլադուան հայ վարժարանները:

Սեւանիկի դաշնակցական թերթը «Հորիզոն» իր

Նոյ. 10ի թիւին մէջ հրատարակած է տեղւոյն Թաղ. Խորհուրդին և Միութեան Եզիպտոսի Շըջ. Յանձնաժողովին միջև փոխանակուած նամակներու պատճէնները, որոնք շատ ուշադրաւ են իրենց բովանդակութեամբ: Թաղ. Խորհուրդը իր 10 Յունիս թուակիր դիմումագրին մէջ կ'ըսէ թէ «հասցիներու զգալի կերպով նուազման և այլ պատճառներով, մեր վարժարաններու այս սաւուան պիւտճէն մասնուած է չափազանց ցնդ դրութեան»: Եւ նպաստին (որ 70 և ոսկի էր) յաւելումը կը խնդրէ: Բարեգործականի Եզիպտոսի Շըջ. ջանակային Վարչութիւնը իր պատասխանին մէջ (16 Յունիս 1934) կ'ըսէ. «Իրաւով և ուսուցիչ քաւադրելով (Բարեգործականը) պիտի օգնէ միայն այն վարժարաններուն, որոնք պիտի ընդունին Միութեանս լայն հակակշիւրը, իրենց ուսուցիչներուն ընտրութիւնը և պիւտճէի պատրաստութիւնը կատարելով Բարեգործականի համաձայնութեամբ»:

Իր յաջորդ նամակին մէջ (1 Օգոստ. 1934) Շըջանակային Վարչութիւնը կ'աւելցնէ թէ նպաստընկալ վարժարանները պիտի ենթարկուին իր կողմէ անուանուելիք կրթական տեսուչի մը հսկողութեան: Ո՛չ այդ համաձայնութիւնը և ո՛չ ալ այդ հսկողութիւնը գործին չէր գար Սեւանիկի դաշնակցականներուն, որոնք Թաղ. Խորհուրդի կապը խզել կուտան Հ. Բ. Ը. Միութեան հետ: Ազգ. դպրոցը որ արդէն «մասնուած էր չափազանց նեղ դրութեան», կը կորսնցնէ ոչ միայն Հ. Բ. Ը. Միութեան ասրեկան նպաստը, այլ և դպրոցական աշակերտութեան մեծագոյն մասը, որովհետեւ Բարեգործականի սեփական վարժարանը, որ լացուեցաւ Սեւանիկի մէջ, այժմ ունի 240 աշակերտ, ծնողներու մեծագոյն մասը նախապատիւ համարելով իրենց աղաքը չյանձնել դաշնակցական ուսուցիչներու: Այստեղ տւելցնենք որ, Սեւանիկի դաշնակցական Թաղ. Խորհուրդին ընթացքը այնքան հակադրային էր որ տեղւոյն վրայ

Բարեգործականի սեփական վարժարանին հաստատուելը տեսակ մը յաղթանակ նկատուեցաւ ժողովուրդին ողջամիտ դատին համար և իրբւե այդ ալ ածուեցաւ վարժարանի բացման հանդէսը, բացառիկ և համազգային խանդավառութեամբ:

Սուրբոյ մէջ, մասնաւորապէս Հայկեցի Բող. Ժողովը ունեցաւ այն դիրքը, զոր որդեգրեց — ընդհանուր կռուակցական կարգախօսի վրայ — Սեբանիկի Թաղ. Խորհուրդը, թոյլ չտալով իրեն ենթակայ հոգաբարձութեանց որ նպատար ընդունին Հ. Բ. Ը. Միութեան, պայմանաւոր կերպով: Պէյրութի Բող. Ժողովը գրեթէ նոյն շաւղին հետեւեցաւ, պահանջելով (ըստ «Ազգակ») Հ. Բ. Ը. Միութեան օժանդակութիւնը, և անոր հետ բանակցութեան մանելու հուանելով միայն դպրոցական շրջանի բացումէն յետոյ, երբ վարժարաններու ուսուցչութիւնը և պիւսճէն որոշուած էին: Պէյրութի դաշնակցական թերթը մասնաւոր գուրգուրանքով մը փաթթուեցաւ Ազգ. Մահմանադրութեան, ախօջեանը հանդիսացաւ ազգային իշխանութեանց հրմայքին և արժանապատուութեան, ու խտտօրէն մերժեց «բարեւի կենայ» Միութեան սուջեւ, անոր «նետած փշրանքներ»ը ընդունելու գնով: Մինչ այդ «իշրանքներ»ը պիտի երթային գաղթական ազոց, խեղճ ու անձար ծնողքներու զուակներուն դաստիարակութեան: Դաշնակցութեան համար այդ մտահոգութիւնը արժէք չունի, բաւական է որ Բարեգործականը Սուրբոյ մէջ գործունէութեան աստարեզ չունենար և «լստոհելի» «Համազգային»ը և «Կարմիր Սաչեր»ը տեղաւորուէին իրենց նետած կամ նետել խտտացած «իշրանք»ներով: Սուրբանոյ գաղութին և անոր դպրոցական գործին մէջ, զայն ենթարկելով ոչ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակակշիռին միայն, այլ անոր ՍեֆԱ.ԿԱ.ՆՈՒԹԻԻՆԸ գարձնելով այդ գործը:

Ազգային Իշխանութեանց հմայքին և արժանա-

պատուութեան ճախանձախնդիր»ները այդ իշխանութեանց ԴէՄ գործելէ չխղճահարեցան սակայն այն տեղերու մէջ, ուր այդ իշխանութիւնները ընդունած էին Բարեգործականի պայմանաւոր նպատար՝ դպրոցական գործին: Օրինակ, Աթէնքի Ազգային Վարչութիւնը Բարեգործականի գործակցութիւնը ընդունած էր և ասոր շնորհիւ ալ այժմ բազմաթիւ վարժարաններ — որոնցմէ շատեր գաղթակայաններու մէջ — նպաստ կը ստանան Միութեանէն: Աթէնքի գաղթակայաններէն Լիբաւմա, որուն թաղականութիւնը դաշնակցականներու ձեռքն էր, Աերժեց հնազանդիւ Աթէնքի Ազգ. Իշխանութեան հրահանգներուն և իր վարժարանը չենթարկեց Միութեան կրթական հսկողութեան, հայ մանկաին զրկելով անոր նպատէն:

Ուրեմն հոն ուր Դաշնակցութիւնը կրցաւ ձամբան գոցել Բարեգործականի կրթական ծրագրին գործադրութեան սուջեւ, ազգային վարժարանը վեասուեցաւ՝ զրկուելով ոչ միայն նիւթական նպատէ, այլ և հսկողութենէ մը, որ իր բարոյական իմաստով ու նշանակութեամբ համարժէք էր նիւթական նպատին, մասնաւոր յետամնաց վայրերու մէջ, ուր ազգային իշխանութիւնները հարաւորութիւն չունին դպրոցները ենթարկելու կրթական տեսուչի մը կամ քննիչի մը հսկողութեան և հակակշիռին:

Բարեգործականի կրթական ծրագրին դէմ մըղուած պայքարին զոհերը դարձան ուրեմն ազգային կարօտ վարժարանները և կարօտ աշակերտութիւնը: Ընդատար համար ալ պայքարը չուչացաւ իր հակազդեցութիւնը ունենալէ:

Չ. ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՐԳԻՒՆՔԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան ղէմ Գաշնակցութեան բացած պայքարին արդիւնքը պիտի ըլլար այն, ինչ որ եղաւ այդ կազմակերպութեան կողմէ Հայաստանի և հայ եկեղեցւոյ ղէմ բացուած պայքարին արդիւնքը, այսինքն՝ խայտառակ պարտութիւն և կորակոր նահանջ:

Արդարեւ, Հայաստանի ղէմ սասնակու տարիէ ի վեր Գաշնակցութիւնը կը մզէ «կոտորի պայքար» ամէն գետնի վրայ, քաղաքական թէ ազգային, իր ծառայութիւնը արամաղբելով օտարներու՝ «երեսուն արծաթի փոխարէն», և հայ կեանքէն ներս ամէն ճիգ թափելով որ Հայաստանի շինարարութեան օժանդակութիւն չերթայ գաղութներէն ու ներգաղթը ձախողի: Այս նպատակով Հայաստանի դիրքը կը ներկայացուի խախուտ, տարհոյութիւնը՝ վտանգուած, ազատութիւնը՝ անգոյ, բնակչութիւնը՝ սովահար, շինարարութիւնը՝ առաւակ, ներգաղթը՝ թէական: Գահիրէի գաշնակցական թերթը, որ պրպանծած պէտք էր ըլլար զէթ օտար թղթակիցներու և ակամտաես վկաններու խանդավառ և մխիթարական տեղեկութեանց առջեւ, ղեւ վերջին օրերս՝ շնական ծիծաղով մը կը յայտարարէր. «Ամէն տարի դուրսէն ՔԱՆԻ ՄԸ տարագիր ներս կ'առնեն (անունը... ներգաղթ դնելով), իսկ ներսը ՔԱՆԻ ՄԸ ՊԱՏ քով քովի կը բերեն (այս ալ... շինարարութիւն կոչելով)»: Ու այս ըսողները անոնք են, որ ոչ թէ «քանի մը պատ քով քովի» չբերին երբ իրենք էին իշխանութեան գլուխը, այլ եղածներն ալ քարուքանդ ըրին: Եւ այս ըսողները դարձեալ անոնք են՝ որ ոչ թէ դուրսէն քանի մը տարագիր ներս չառին, այլ հայ ժողովուրդին կէսը տարագիր դարձուցին...»

Արտասանմանի հայ ժողովուրդը, բոլորուած Հ. Բ. Ը. Միութեան, Հայրենակցականներու, ՀՕԿի, պետա-

կան կարմիր Խաչերու շուրջ, նախընտրու, ի հեճուկս հայրենագուներու, Հայաստանի շինարարութեան, ոչ թէ «քանի մը պատ» չինելով, այլ նուազարաշէնը և տանակ մը նոր առաններ կուտուցանելով: Եւ ոչ թէ վի Բաւնի տարագիրներ մասն երկիր, այլ 40 հազարի հասու ներգաղթողներու թիւը վերջին տասնամեակին մէջ, առանց հաշուելու «Լեւոնահայաստան»էն գաշնակցականներու խաբէութեամբ Պարսկաստան անցած տասը հազար գաղթականութիւնը, որ քիչ յետոյ կրկին ևս բերուեցու Չանգեզուր, Հայաստանի ներկայ կառավարութեան կողմէ: Հայաստանի ղէմ պայքարին պատասխանեց արտասանմանի հայութիւնը, աւելի եւս կապուելով հայրենիքի գաղտփարին, և աւելի մեծ չափով օժանդակելով այն բոլոր կազմակերպութեանց, որոնք Հայաստանի կողքին կեցած են հակառակ բոլոր դրպարտութեանց, մասնութեանց և հալածանքներու, թողլով որ հայրենագուները դիւային քրքիջներով լեցնեն իրենց շրջապատը և իրենց ձեռքին տակ գրտնուող հայրենակցականներէն մէկ մասին և կեղծ «կարմիր Խաչ»ներուն հաւաքած գումարները յատկացնեն ոճրագործներու «փրկութեան», փոխանակ՝ իրենք ալ՝ «քանի մը պատ քով քովի բերելու»: Հայաստանի մէջ և հոն «քանի մը տարագիր» գրկելու, ինչպէս կ'ընէ, օրինակ, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը:

Նոյն կերպով պատասխանեց արտասանմանի հայ ժողովուրդը այն պայքարին, զոր չլթայողերծեց անխորհուրդ և սրբապիղծ յանդգնութեամբ մը Հ. Յ. Գաշնակցութիւնը, հայ եկեղեցիին ղէմ, Ազգայնականներու օգնութեամբ, հայ եկեղեցականներէն մէկ մասը սեղանելով և իբր «Չէկայի գործակալ» օտար կառավարութեանց մասնելով գոնոնք: Ամենէն վերջ գործուեցու Նիւ Եորքի խուժուած ոճիրը, Ամերիկայի հանրային կարծիքը ցնցելով և աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրելով հայ մարդասպաններու վրայ, որոնք

խորուսթ «Ուսթաշի» ներու և «Մակեդոնական քովի-թէ» ի հետ մէկ գծի վրայ հուզան այլեւս, որպէս ա-հարեկչական կազմակերպութիւն: Ասոնց ճիգերը Ա-մերիկայի մէջ հայ եկեղեցին պատակահալու և միւս հայ գաղութներու — ինչպէս Սուրիոյ — մէջ հայ եկեղեցիի նուիրակեցութիւնը հարուածելով ուրիշ յարանուա-նութեանց դիրքը զօրացնելու համար, արթնութեան հրաւիրեց հայ ժողովուրդը, որ աւելի սրատեղին կեր-պով փարեցաւ իր դարուսթ և ազգային եկեղեցիին ու իր կեանքէն դուրս նեանց ու պիտի նեանք անոնք, որ կը յամաւին «ընդդէմ խթանի աքաղել»: Գահիրէի Փարիսեցին կը գրէր անցած օր, թէ՛ «Չեկան» հայ ե-կեղեցին քանդելու համար նախ կ'ուզէ Բաշնակցու-թիւնը քայքայել...: Վայ այն եկեղեցիին որ հայ եկե-ղեցականը հայ եկեղեցւոյ խորանին տուել սրտխողխող ընող անաստուած թշուառականներուն չորձիւ կան-գուն պիտի մնայ: Հայ ժողովուրդը և հայ եկեղեցական-նութիւնը — մէկ քանի բացառութիւնները հնաշուրով — այսօր կանգնած են Էջմիածնի կողքին, անոր սղ-գընաիր Հայրագետին հաւատարիմ և անոր հրահանգ-ներուն հնազանդ:

Վերջերս Պուրկարիոյ մէջ տեղի ունեցան թողա-կանական ընտրութիւններ: Այդ ընտրութիւնները մղ-ուեցան հետեւեալ բանաձեւով. «Էջմիածնի համար կամ Էջմիածնի դէմ»: ՏԱՍԸ քաղաքներէն ԻնՆ հտար քուէ-արկեցին Էջմիածնի համար և Հ. Յ. Բաշնակցութեան դէմ. իսկ ՄԷԿ քաղաքին մէջ միայն (Ռուսճուգ) դաշ-նակցականները հազար ու մէկ խորդանանքներով յաջողած են միմիայն 6 քուէի առաւելութիւն չորիլ: Յիշիպէի մէջ, ուր Բաշնակցութիւնը յաջողած էր, կա-ռավարութեան մօտ դիմելով, յետաձգել սալ ընտրու-թիւնները, ամայս 4ին կատարուած են անոնք և Բաշ-նակցութիւնը (ամօթանք) ու իսոյս առեւած է պայքարի հրապարակէն, որովհետեւ ոչ ոք ուզած է իր անունը Բաշնակցութեան ցանկին վրայ տեսնել, իբրև ընտ-րելի:

Բարեգործականի դէմ բանալով իր «կատաղի պայ-քարը», Բաշնակցութիւնը ուզեց հարուածել միութեան գաղափարը, այնպիսի տան մը, ուր մեր ժողովուրդը հայրենաշէն ու ազգասպահան այս Միութեան շուրջը

միանալու պէտք ունէր: Բաշնակցութիւնը առաջին անգամ չէր որ կը բանար նման պայքար մը: Ինչպէս ըսինք, կրթական ծրագիրը պատրուակ մըն էր լոկ 1914ին, պատերազմի նախօրեակին, կրթական ծրագիր չկար, երբ դաշնակցականներու եղբայրասպան գնդա-կովը ինկու Վանի պատուական ազգայիններէն և տեղ-ւոյն Բարեգործականի Մանստոլովի տանապետը Պետ-րոս Գաբամաճեան: Պատերազմը վրայ հասաւ և Բաշ-նակցութիւնը կրցաւ հայ ժողովուրդին արդար զայրոյ-թէն ազատել: Այժմ, հայ ժողովուրդը հասած է այնպի-սի արթնութեան մը, որ նման երեւոյթներ չեն կրնար աննշմար և առանց պատիժի անցնիլ, պատիժ զոր կու-տայ հանրային կարծիքը, դատապարտելով և անոր-գանքի սիւնին գամելով հանրային բարիքին և սպա-հովութեան դէմ գործող սեւէ մէկը, անհատ ըլլայ թէ կազմակերպութիւն:

Արդարև, ուր որ Բաշնակցութիւնը ուզեց պաա քաշել Հ. Բ. Ը. Միութեան առջև, Յաճատաանի թէ Սուրիոյ մէջ, մեր ժողովուրդին հանրային կարծիքը ընդվզեցաւ անոնց դէմ, որոնք Միութեան ընձևած բարիքներէն կ'ուզէին զրկել մեր կարօտ վարժարան-ները: Յիշենք միայն Հայէպի չրջանին մէջ Գըրըգ Խանի օրինակը, ուր ժողովուրդը հանրագրութեամբ մը դիմեց Հայէպի Բաղաքական ժողովին, սպառնալով բռնա միջոցներով խելքի բերել անոնք, որ ազգային իշխանութեանց մէջ տեղաւորուած, կը խաղան ժող-ովուրդին շահերուն հետ: Խոհեմութեան և չտիւտարու-թեան յորդորները, որոնք մեկնեցան Բարեգործականի չրջանակէն, հանդարտեցուցին Գըրըգ Խանի ժողովուր-դը, որ նոր թողականական ընտրութեանց աւթիւ պի-տի սոյ իր վճիռը:

Պայքարը, զոր մասնաւոր ուժգնութեամբ մը կը մղէ Բաշնակցութիւնը Սուրիոյ մէջ, կանակը առեւած օտար ուժերու և արժեցնելով «վստանլի» ութիւնը մէկ քանի անհաւաներու, չի կրնար չցնցել Սուրիոյ հայ գա-ղութին հանրային կարծիքը, որ իր ազգային իշխա-նութիւնները պիտի ջանայ մաքրել յար որ այն ատրե-րէն, որոնք կը շարունակեն հայ ժողովուրդին թշուա-թիւնը վաճառքի նիւթ դարձնել և ջրատել այդ թշուառ-ութիւնը ամօքելու համար թափուող մեր ներքին ճիգերը:

Պայքարին արդիւնքը պիտի ըլլայ նաեւ այն, որ
 Հ. Բ. Ը. Միութեան վարիչ շրջանակները նոր թափ և
 եռանդ հազցնեն իրենց գործունէութեան և զօրայնեն
 ու թարմացնեն իրենց մասնաժողովները մանաւանդ այն
 տեղերու մէջ, ինչպէս Սուրիա, ուր կը գործադրուի
 կրթական ծրագիրը: Մեր Հայկեպի պաշտօնակիցը «Եփ-
 րատ» վերջերս պէտքը ցոյց կուտար տեւի «սեզմ' և
 ամփոփ» ոչխառանքի մը, Հ. Բ. Ը. Միութեան մաս-
 նաժողովներուն համար:

Երեք նուիրականութիւններ կան, որոնց շուրջ հոյ
 ժողովուրդը ամուր շղթայի մը նման բոլորուած է ու
 միացած պիտի մնայ. — Հայրենիք, Ազգ և Եկեղեցի:
 Այդ երեք նուիրականութեանց դէմ գացող բոլոր նս-
 ասնքները ուշ թէ կանուխ դատաւարաւուած են խոր-
 առկուելու: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մէկն է այդ շղթա-
 յին գլխաւոր օղակներէն և իր երկու առաջադրու-
 թիւններովը — Հայրենաշինութիւն և Ազգասպասանում
 — լաւագոյնս կ'արտայայտէ մեր ժողովուրդին ներկայ
 հոգեկան պահանջն ու ձգտումները: Առո՛ր համար ալ
 մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր պետերը, սկսելով Ամենայն
 Հայոց ազգընտիր Հայրապետէն և Կիլիկիոյ գոյզ Կա-
 թողիկոսներէն, իրենց օրհնութիւնները առած են Հ.
 Բ. Ը. Միութեան նիւնադիրներուն և վարիչներուն և
 քանիցս հրաւէր ուղղած, որ մեր ժողովուրդը սիրէ Հ.
 Բ. Ը. Միութիւնը և քաջալերէ անոր ձեռնարկները:

Հոյ ժողովուրդը հաւատարիմ կը մնայ ոչ միայն
 իր Հայրենիքին, ոչ միայն իր Ազգին ու Եկեղեցիին,
 այլ հաւատարիմ կը մնայ անոնց որ կը ծառայեն այդ
 նուիրական երրորդութեան և առաջին գծի վրայ՝ Հ.
 Բ. Ը. Միութեան, իբրև ՄԻԱԿ և լաւագոյն պատաս-
 խան անոր դէմ մղուող անարժան և անիրաւ պայքա-
 րին:

Վ Ե Ր Ջ

Տպարան ՍՍ.Հ.Ա.Ն.ՄԵՍՐՈՊ Գահիրէ

43. 129

ԿԱՐԴԱՅԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՅԷՔ

Ա Ր Ե Ի
Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ Ը

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Բաժանորդագրութիւն.—

Եգիպտոս եւ Սուսան sur. 150 Է.դ. վեց. 80 Է.դ.
Արսասանման „ 40 շիլ. „ 20 շիլ.

Հասցէ.— Գանիրէ 9 Շարա Զաֆի (Փոստարկիլ քիւ 1060)

